

Investigating the Growth Rate of the Student Population and Physical Capacity of Tabriz University Faculty of Educational Sciences

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Soraya GholamhosseinpourAnvari

How to cite this article

Soraya GholamhosseinpourAnvari, Investigating the Growth Rate of the Student Population and Physical Capacity of Tabriz University Faculty of Educational Sciences, *Journal of Islamic Life Style Centeredon Health*, 2022:5(4): 416-424.

1. Assistant Professor, Department of Management, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran (Corresponding Author).

ABSTRACT

Purpose: The purpose of this research was to investigate the growth rate of the student population and the physical capacity of Tabriz University Faculty of Educational Sciences.

Materials and Methods: The research method is survey based on documentary study. Its statistical community includes all documents related to physical capacity and the number of students in different academic levels and different courses of the Faculty of Educational Sciences and Psychology during the years 2013-2014 to 2018-2019. The sample size of the research was equal to the size of the population and was selected using the full number sampling method. The study of administrative documents was used to collect data.

Findings: The research findings showed that the growth of students during the academic years of 2013- 2014 to 2018-2019 was equal to 0.009 in total, and it is expected that the Faculty of Educational Sciences and Psychology of Tabriz University will have 1133 students in the academic year of 2023-2024.

Conclusion: Therefore, it can be said that the growth of the student population in this faculty is a function of the policies of the Ministry of Science, Research and Technology, and the higher education system is growing exponentially in the development of Payam Noor and Azad Islamic Universities and scientific-applied centers. In some cases, it has also been in public universities.

Keywords: Media Student population, Tabriz University, Physical capacity, Growth rate.

* Correspondence:

Address: Islamic Azad University ,Maragheh, Iran

Phone: 04137454507

Email:

soraya_pouranvari@iau_maragheh.ac.ir

Article History

Received: 2021/10/06

Accepted: 2022/03/06

Published: 2022/03/16

بررسی نرخ رشد جمعیت دانشجویی و ظرفیت کالبدی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تبریز

ثریا غلامحسین پورانوری

استادیار، گروه مدیریت، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی نرخ رشد جمعیت دانشجویی و ظرفیت کالبدی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تبریز بوده است. **مواد و روشها:** روش انجام پژوهش، پیمایشی و مبتنی بر مطالعه اسنادی است. جامعه آماری شامل کلیه اسناد مربوط به ظرفیت کالبدی و تعداد دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی و دوره ها میخند. **یافته‌ها:** یافته‌های تحقیق نشان داد که رشد دانشجو در طول سالهای ۱۳۹۲-۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸-۱۳۹۷ می باشد. حجم نمونه تحقیق برابر با حجم جامعه و با استفاده از روش نمونه گیری تمام شماری انتخاب شد. برای گردآوری داده ها از مطالعه اسناد اداری استفاده شد. **یافته‌ها:** یافته‌های تحقیق نشان داد که رشد دانشجو در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸-۱۳۹۷ در کل برابر با ۰,۰۰۹ بوده است و پیش بینی می شود دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ تعداد ۱۱۳۳ نفر دانشجو داشته باشد.

نتیجه گیری: بنابر این می توان گفت که رشد جمعیت دانشجویی در این دانشکده تابعی از سیاستهای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می باشد و نظام آموزش عالی با رشد بی رویه ای در توسعه دانشگاههای پیام نور و آزاد اسلامی و مراکز علمی - کاربردی و در برخی موارد در دانشگاه های دولتی نیز بوده است

واژگان کلیدی: جمعیت دانشجویی، دانشگاه تبریز، ظرفیت کالبدی، نرخ رشد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۸

* نویسنده مسئول: soraya_pouranvari@iau_maragheh.ac.ir

مقدمه

در حالی پا به آستانه هزاره سوم گذاشته ایم که قرن گذشته را، شاهد تلاش روزافزون بشریت برای ارتقای سطح علمی خویش در ابعاد مختلف بوده ایم؛ تلاشی گسترده، فراگیر و جهانی برای گسترش آموزش عالی، به عنوان اصلی ترین و موثرترین نهادی که می تواند نقش اساسی را در توسعه پایدار کشورها ایفا نماید. یافته ها حاکی از اقبال جوامع بشری به آموزش در تمام سطوح است و به موازات آن، کیفیت برتر، مدیریت مؤثرتر و انطباق آموزش با نیازهای این جوامع مورد توجه خاص قرار گرفته است. آموزش عالی را می توان مؤثرترین روش سرمایه گذاری در منابع انسانی دانست که با آموزش، دانش افزایی و ارتقای نگرش و مهارت ها، نقش اساسی و محوری در فرایند توسعه ملی و ایجاد موازنه بین ابعاد مختلف توسعه یافتگی کشور دارد. نقش آموزش عالی در توسعه اقتصادی کشورها، چه در اقتصادهای مبتنی بر تکنولوژی های پیشرفته و چه در کشورهای تازه صنعتی شده و در حال توسعه، چشمگیر و بی بدیل ارزیابی می شود. از نظر اجتماعی نیز آموزش عالی تأثیر بسزایی در تحولات جامعه دارد. از این نظر دانشگاه ها از مهم ترین نهاد های اجتماعی هستند که موجب افزایش مشارکت، تحرک اجتماعی، عقلانیت جمعی، شکل گیری همگرایی ملی و گسترش نهاد های مدنی می شوند. لذا در مجموع می توان آموزش عالی را به عنوان مهم ترین عامل و محرک اصلی در توسعه ملی جوامع دانست.

با توجه به نقشی که دانشگاه ها در تربیت نیروی انسانی متفکر و ماهر و تولید علم و تکنولوژی و پیشرفت هر جامعه به عهده دارند و نقش محوری در فرآیند توسعه هر کشور ایفا می کنند، نگاه صاحب نظران به عرضه و تقاضای آموزش عالی صرفاً یک نگاه اقتصادی نبوده است. توجه به حفظ و ارتقای کیفیت دانشگاه ها در ابعاد مختلف در کنار رشد کمی آن یکی از دغدغه های اصلی کارشناسان و نیز دولت ها در کشورهای پیشرو و پیشگام در آموزش عالی بوده است. با در نظر گرفتن اهمیت کیفیت نظام آموزش عالی در توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی هر جامعه، شفافیت امور و پاسخگو بودن مؤسسات آموزش عالی امری الزامی است. از این رو، تجدیدنظر و اصلاح در ساختار، رسالت ها و هدف های آموزش عالی برای ایفای نقش مؤثر دانشگاه ها در تولید دانش و پاسخگویی به نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه امروز و فردای ایران به عنوان رویکردی نوین در مدیریت و برنامه ریزی آموزش عالی باید مورد توجه جدی مسئولان و دست اندرکاران قرار گیرد. در این میان، برنامه های آموزشی به عنوان قلب نظام های آموزش عالی نقش تعیین کننده و غیرقابل انکاری در راستای تحقق هدف ها و رسالت های آموزش عالی از نظر کمی و کیفی ایفا می کنند. به عبارت روشن تر، برنامه ریزی آموزشی آینه تمام نمایمیزان پیشرفت و انعکاسی از پاسخگو بودن دانشگاه ها به نیازهای در حال تغییر جامعه هستند (۱). برنامه های آموزشی به عنوان انتقال دهنده اطلاعات و فراهم کننده زمینه ای برای رشد و کسب مهارت ها و تولید دانش، از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند. بنابراین توجه به کیفیت برنامه ریزی آموزشی، امروزه بحث غالب آموزش عالی را تشکیل می دهد (۲).

لذا توجه به برنامه ریزی آموزشی و بهبود آن در دانشگاه‌ها از جمله هدف‌های بسیار مهمی است که باید مورد عنایت خاص قرار گیرد. در این میان، کیفیت بخشی به آموزش عالی از طریق ارتقای کیفی برنامه آموزشی و من جمله از طریق پیش بینی روند جمعیت دانشجوئی و فضای کالبدی، به عنوان یکی از شاخص‌های مهم و مؤثر در آموزش عالی، یک ضرورت محسوب می‌شود.

دانشگاه‌ها در جوامع از یک سو به عنوان حافظ و انتقال‌دهنده میراث فرهنگی و ارزش‌های حاکم بر جامعه و از سوی دیگر پاسخگوی نیازهای اجتماعی مردم برای کسب، اشاعه و توسعه دانش و تکنولوژی‌های مطرح می‌باشند و وظیفه آنان تشخیص و ارائه راه-حل برای مشکلات اجتماعی است. در واقع دانشگاه یکی از با ارزش‌ترین نهادهایی است که جامعه برای پیشرفت و توسعه در اختیار دارد (۳). بخش آموزش عالی به عنوان متولی تربیت و تأمین نیروی انسانی در سطح عالی و ترویج و ارتقای دانش و انجام تحقیقات برای مشخص نمودن مشکلات و کاستی‌های جامعه، رسالت خطیری به عهده دارد.

امروزه دانشگاه‌ها برای اثبات مشارکت‌شان در توسعه جوامع، تحت فشار فزاینده‌ای می‌باشند؛ به طوری که پاسخی گویا در قبال تحقق و یا عدم تحقق اهداف آموزشی تبدیل به یک ضرورت شده است (۳). بر همین اساس مسأله و چالشی که برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران نظام آموزش عالی با آن مواجه هستند، اطمینان از این موضوع است که دانشجویان بعد از فارغ‌التحصیلی از دانش و توانمندی‌های لازم جهت اشتغال برخوردار هستند یا خیر؟ (۳). بازارگادی (۵) معتقد است که پاسخ این سؤال و سئوالاتی از این قبیل را باید در کیفیت حاکم بر دانشگاه‌ها، نظام ارزشیابی و اعتباربخشی جستجو نمود. وی در ادامه می‌افزاید که برای اصلاح مداوم نظام دانشگاهی، ارزیابی برنامه‌های آموزش و پژوهش ضروری است. دلیل ۱ ارزیابی برنامه‌های آموزشی را مبحث اصلی و ضروری آموزش عالی بیان کرده است و اعتقاد دارد که بدون پرداختن به آن نگرانی راجع به هزینه‌ها و امکان دستیابی افراد جامعه به آموزش عالی بیهوده خواهد بود.

۱. کمک به تحقق هدف‌های اجتماعی از طریق فراهم آوردن برابری در فرصت‌های آموزش عالی؛

۲. برآوردن تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی متناسب با ویژگی‌ها، انگیزه‌ها، انتظارات و تحصیلات افراد، پرورش توانایی‌های بالقوه‌ی شهروندان و تسهیل فرآیند یادگیری مستمر؛

۳. پرورش نیروی انسانی متخصص مورد نیاز توسعه‌ی کشور و کمک به حل مسائل جامعه؛

۴. پیشبرد مرزهای دانش و تولید دانش نو.

مهم‌ترین رکن و محور توسعه را فرهنگ علمی و انسانی دانسته‌اند. به منظور ایجاد چنین محیطی یعنی، حاکمیت نگرش علمی بر باورهای فرهنگی جامعه، سرمایه‌گذاری در سرمایه‌ی انسانی چه از طریق نظام‌های آموزشی و چه از طریق آموزش‌های ضمن خدمت و تکمیلی ضرورت پیدا می‌کند. در فرآیند توسعه، هر کشور تا میزان مشخصی قادر به سرمایه‌گذاری در سرمایه‌ی غیرانسانی است و سرانجام در مرحله‌ای، تسهیل توسعه‌ی ملی از طریق افزایش سرمایه‌گذاری در سرمایه‌ی انسانی عملی می‌گردد.

در رویکردی نو به نقش اجتماعی آموزش عالی، توسعه که عنوانی عام‌تر بود، جای کارکردهای سنتی را گرفت و اولویت‌بندی مفهوم توسعه و تعیین نوع نیازهای انسانی که توسعه باید آن را برطرف کند و تعیین معنای همه جانبه بودن توسعه و تعیین چگونگی قابلیت انطباق و سازگاری توسعه با محیط اجتماعی نیز بر عهده دانشگاه‌ها قرار داده شد (۸، ۹). در این رویکرد، آموزش عالی نوعی مهمی از سرمایه‌گذاری در منابع انسانی به حساب می‌آید که با فراهم آوردن و ارتقا بخشیدن به دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز کارکنان ارشد فنی، حرفه‌ای و مدیریتی و با توسل به بهینه‌ورزی و مدیریت بهینه‌ورز به توسعه اقتصادی و کسب منافع بیشتر کمک می‌کند (۴). هر چند در ابتدا رشد اقتصادی یا افزایش متغیرهای کمی اقتصادی مانند تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه به عنوان شاخص

از طرفی دانشگاه تبریز با دارا بودن دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی زیاد، سالانه چندین هزار فارغ‌التحصیل در مقاطع مختلف تحصیلی تحویل جامعه می‌دهد و به عنوان یکی از قطب‌های مهم آموزشی و پژوهشی در شمال غرب کشور محسوب می‌شود (۶) لذا ضرورت دارد برنامه ریزی آموزشی آن از لحاظ کمی و کیفی بررسی شود تا بتوان بخشی از مسیر تحقق اهداف را از طریق آینده نگری جمعیت دانشجوئی در آینده و نیز پیش بینی فضای کالبدی مناسب روشن نمود.

پژوهش حاضر در صدد پاسخ به سوال اصلی پژوهش یعنی: " نرخ رشد جمعیت دانشجوئی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸-۱۳۹۷ چه می‌باشد؟" بوده و با بررسی نرخ رشد جمعیت دانشجوئی در طول پنج سال گذشته، برآورد مناسبی از تعداد دانشجویان و ظرفیت کالبدی مناسب در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز

¹ - Dill

عمده یعنی: آموزش، پژوهش و خدمات نهفته است. آموزش و پژوهش دو ویژگی بنیادی هستند که در ماهیت دانشگاه تعیین می‌یابند. این نکته بدان معناست که تأثیر متقابل دو ویژگی یاد شده، ضامن پویایی و حیات معنوی دانشگاه است و آن را از سایر مؤسسات و نهادهای آموزشی متمایز می‌کند. نقش دانشگاه در فرایند توسعه، بر تربیت نیروی انسانی که کلید و راهگشای توسعه صنعتی محسوب می‌شود، استوار است، و نقش پژوهشی آن نیز در تحقیقات بنیادی و کاربردی تبلور می‌یابد، که شرط لازم موفقیت و توسعه صنعتی است. به عبارت دیگر، مؤسسات آموزش عالی بوسیله آموزش افراد متخصص در توسعه ۱، سازگاری ۲ و انتشار ۳ نوآوری‌ها در اقتصاد کشور مشارکت می‌کنند. مؤسسات آموزش عالی دانش جدید را از طریق پژوهش و آموزش‌های پیشرفته تولید نموده، و از طریق ارائه خدمات به عنوان مجرای دانش را انتقال، و نشر می‌دهند.

توسعه قلمداد می‌شود، لیکن امروزه صاحب‌نظران و اندیشمندان جهان اعتقاد دارند که انسان محور توسعه است. و توجه به انسان با در نظر گرفتن ابعاد سلامت، دانش و آموزش و کیفیت زندگی انسان به عنوان گزارش توسعه انسانی و شاخص اصلی توسعه جوامع قلمداد می‌شود (۱۰). می‌توان گفت که توسعه انسانی، گسترش انتخاب‌ها و اساس گسترش انتخاب‌ها، ایجاد توانایی‌ها یا توانمندسازی انسان است. سازمان ملل توسعه انسانی را، اساس توسعه کشورها می‌داند و تضمین پایداری این توسعه را توجه به دسترسی افراد به آموزش، منابع، خدمات بهداشتی، غذا، اشتغال و توزیع درآمد و غیره عنوان می‌کند (۱۱). بنابراین، نقش آموزش نیروی انسانی در تحقق هدف‌های توسعه، کلیدی است و آموزش عالی در این راستا نقش محوری دارد و به عنوان موتور فرایند توسعه عمل می‌نماید. پیوند آموزش عالی با توسعه کشور در دو محور راهبردی «توسعه نیروی انسانی» و «تولید علم» یا توسعه علمی می‌تواند دارای اهمیت باشد و نقش برجسته دانشگاه در توسعه به مفهوم اخص آن در سه فعالیت

جدول ۱. روند تغییرات ساختاری در آموزش عالی طی چند دهه گذشته

ردیف	از	به
۱	تعداد دانشجویان (در سال ۱۹۶۰، ۱۳ میلیون نفر)	افزایش تقاضا برای آموزش عالی در سال ۲۰۰۰ به حدود ۹۵ میلیون نفر
۲	غلبه دانشجویان پسر	گسترش حضور دانشجویان دختر
۳	آموزش ادبیات، علوم انسانی، علوم محض و حرفه‌ای آزاد مانند حقوق و پزشکی	گسترش آموزش‌های فنی، حرفه‌ای و کاربردی مانند علوم ارتباطی، زیست محیطی، تنوع رشته‌ای، میان رشته‌ای، فرارشته‌ای
۴	دانشگاه نخبه‌پرور	توده‌ای شدن آموزش عالی
۵	نقش و کارکرد محدود آموزش‌های رسمی	تنوع نقش و کارکرد، پژوهش، ارائه خدمات و کارآفرینی
۶	ثبات برنامه‌های درسی	انعطاف‌پذیری و فرایندی شدن برنامه‌های آموزشی و پژوهشی
۷	برنامه‌های درسی موضوع محور	فرایندهای آموزشی و پژوهشی مسأله‌نگر (برنامه درسی میان رشته‌ایو چند رشته‌ای)
۸	دانشگاه دولتی	حضور مؤسسات غیر دولتی در سرمایه‌گذاری و توسعه آموزش عالی
۹	تأمین هزینه‌های دانشگاه توسط دولت	تنوع منابع مالی و خودگردانی دانشگاه‌ها
۱۰	برنامه‌ریزی متمرکز و غیرقابل انعطاف آموزشی	محلی و منطقه‌ای شدن برنامه‌ریزی درسی و عدم تمرکز آن
۱۱	فعالیت‌های علمی بسته، محدود و جداگانه	ارتباطات علمی با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی جدید و نظام نوین اطلاع‌رسانی، مشارکت لحظه به لحظه در شبکه تعاملی پژوهش‌های جهانی
۱۲	دانشگاه درونگرا و در خود	دانشگاه برونگرا و پاسخگو به محیط (ارتباط با صنعت، خدمات، کشاورزی و...)
۱۳	آموزش مستقیم و حضوری	آموزش از راه دور، دانشگاه مجازی و...
۱۴	برجستگی اخلاقی و فرهنگی دانشگاه	اهمیت نقش دانشگاه در تولید دانش و ایجاد مهارت‌های فکری، حرفه‌ای و تخصصی
۱۵	بی‌تفاوتی نسبت به سیستم ابداعات ملی و منطقه‌ای	عامل مؤثر و توسعه‌دهنده سیستم ابداعات ملی و منطقه‌ای
۱۶	دانشگاه جزیره‌ای و خارج از چرخه‌های تولید	دانشگاه و دانشگاهیان فعال در چرخه تولید فناوری و اقتصاد دانایی محور

میزان آمادگی آن برای انطباق با تغییرات سریع پیرامونی و تحولات ناشی از فناوری‌های نوین و بازآفرینی روش‌های خود در شرایط دگرگون شونده جدید است و دانشگاه‌های ویران، به قول تی‌یرنی، وقتی می‌توانند تغییرات لازم را برای مواجهه با چالش‌های پیش روی

بنابراین، با چنین روندی کاملاً واضح است که محیط آموزش عالی در عصر حاضر دارای شرایط، نیازها و مسائل خاصی است و بطور اجتناب‌ناپذیری نظام آموزش عالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به اعتقاد صاحب‌نظران بقا و پایداری آموزش عالی در این عصر، در گرو

3- Diffusion

1- Development

2- Adaptation

در کشور وجود دارد که از این میان تعداد ۵۳۰ واحد سهم دانشگاه آزاد بوده، ۳۰۹ موسسه غیرانتفاعی، ۱۷۰ مرکز فنی حرفه ای، ۴۶۶ مرکز پیام نور، ۹۵۳ واحد علمی کاربردی و ۱۴۱ دانشگاه دولتی (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) در ۳۱ استان کشور ثبت شده است. رشد قارچ گونه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در کشور در حالی صورت گرفته است که تعداد متقاضیان دانشگاه‌ها سال به سال کاهش پیدا می‌کند. در همین رابطه دکتر مجتبی شریعتی نیاسر معاون آموزشی وزارت علوم اعلام کرد: دانشگاه‌های دولتی ۶۴ درصد، غیرانتفاعی ۶،۴ درصد، پیام نور ۲۷ درصد کاهش پذیرش دانشجو داشته اند (۱۳).

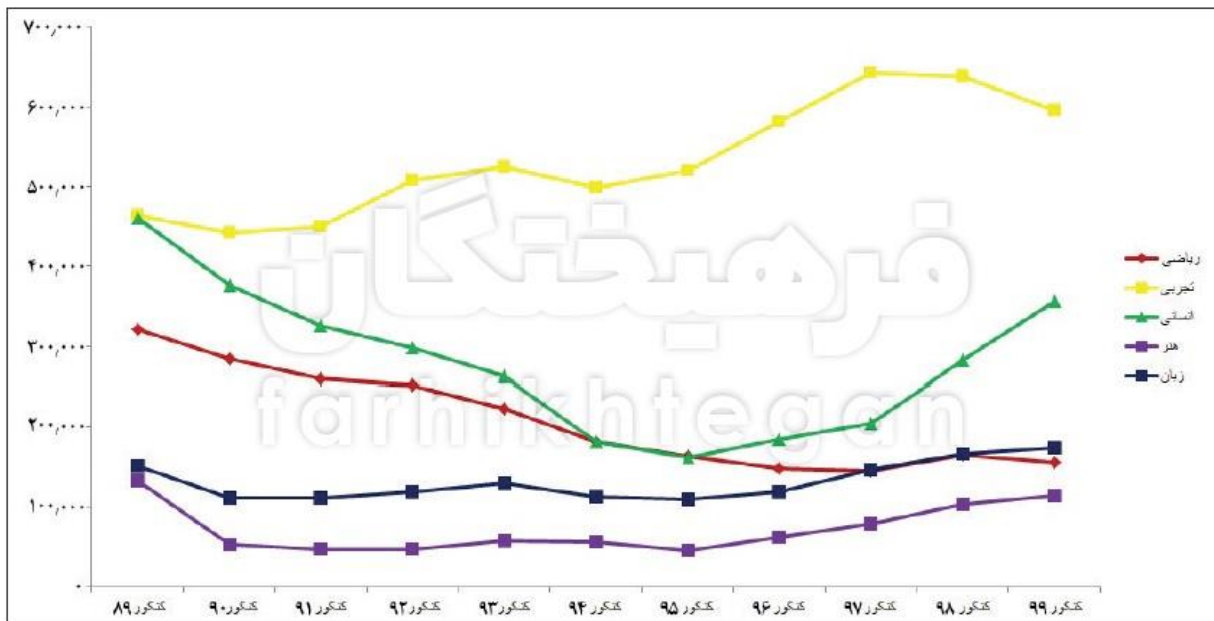
متأسفانه نظام آموزش عالی کشور به دلایل گوناگون، به خصوص سیاست‌های اجرایی ناکارآمد و استفاده نکردن از فرصت‌ها و قابلیت‌های موجود، نتوانسته است نقش کلیدی و اساسی خود را در توسعه کشور آن چنان که مورد انتظار است، ایفا نماید. در حال حاضر آموزش عالی کشور با چالش‌هایی در زمینه ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی، ارتقای کیفی برنامه‌های درسی، سازگاری با نیازهای جامعه، بهره‌وری مؤسسات ارائه‌کننده و نحوه مشارکت بخش‌های عمومی و خصوصی در تولید آن مواجه است. بطور کلی، آموزش عالی ما علاوه بر ضعف کمی و کیفی، توده‌ای ناهمگون و بی‌برنامه است. سیاست‌گذاران علمی تاکنون نتوانسته‌اند برای این مجموعه نقش مؤثری تعریف کنند و همین امر (عدم برنامه‌ریزی) موجب عقب‌ماندگی علمی ما از بسیاری از کشورهای جهان و حتی کشورهایمانند هند، پاکستان، مالزی، سنگاپور و... شده است. به دلیل نبود برنامه‌ریزی و در کنار آن نبود انگیزه لازم، پژوهشگران ایرانی خود را به طور جدی موظف به حل مسأله‌ای ندیده و از این رو نقش خود را تنها در آموزش بی‌هدف خلاصه و محدود کرده‌اند. تنها هدفی که شاید بتوان در سیاست‌گذاری‌های عمومی مسئولان مشاهده کرد، گسترش کمی آموزش است که آن هم چون بدون برنامه‌ریزی و استدلال است، تنها بخشی از توان متخصصان ما را به کار می‌گیرد (۱۴). چنین دانشگاه‌ایستایی که خود را به آموزش‌های یکنواخت رسمی و تکراری به سبک سنتی، و تولید انبوه فارغ‌التحصیلان مدرک به دست، غیرماهر، غیرحرفه‌ای و جویای کار حاضر و آماده، دل‌خوش کند، چگونه می‌تواند نقش خود را در نیل به توسعه پایدار ایفا نماید (۱۵).

اگر با دیدی منطقی و ژرف‌نگری خاص، موضوع را مورد بررسی قرار دهیم، متوجه می‌شویم اقدامات صورت گرفته هر چند در نوع خود قابل تقدیر است، ولی نوعی رفوگری و ترمیم به حساب می‌آید و بنابراین نمی‌تواند نقش چندانی در پویایی نظام آموزش عالی و در نتیجه پاسخگویی آن داشته باشد. چنانکه با چالش‌های متعددی در زمینه عدم تناسب لازم در نسبت بین تعداد دانشجو و استاد و افزایش ساعات تدریس اساتید در دانشگاه‌ها به دلیل افزایش روزه‌روز دانشجو و از طرف دیگر کمبود اعضای هیأت علمی که همه منجر به افت کیفیت فرایند مذکور می‌شود (۱۳)

خود آغاز کنند که فضای فرهنگی و پیچیده‌ای را که در آن بسر می‌برند درک کرده و تغییر و تحولات اساسی را در مسئولیت‌ها، وظایف، ساختار و برنامه‌های درسی و سایر عناصر آن انجام دهند- (۱۲).

نگاهی به تحولات آموزش عالی در ایران آموزش عالی در فرهنگ و تمدن پویای ایرانی و اسلامی از قدمت و غنای شایسته‌ای برخوردار است. آموزش عالی ایران به شیوه فعلی متأثر از تعامل طولانی فرهنگی با غرب ظاهر شده است. پیشرفت‌های شگفت‌انگیز در کشورهای پیشرفته صنعتی باعث گردید تا کشورهای دیگر به رمز موفقیت و توسعه آنها پی ببرند. در این میان آموزش عالی به عنوان دریچه‌ای برای نوسازی، وسیله‌ای برای دستیابی به توسعه اقتصادی و اجتماعی شناخته شد. در این راستا، در ایران به تدبیر عباس میرزا و همزمان در ژاپن اعزام دانشجویان ژاپنی به اروپا نمونه‌ای از این نوع تلاش محسوب می‌شود. باید گفت که تاریخ آموزش عالی در ایران به ۲۰۰۰ سال پیش بر می‌گردد. مؤسسات معروفی چون جندی شاپور مرکز علمی بین شرق و غرب بود. بعد از آن دوره‌ی طلایی اسلام (قرن ۹ تا ۱۲ میلادی) نهادهای آموزش عالی نظیر نظامیه در برخی از شهرهای ایران دایر گردید. دانشمندانی نظیر ابوعلی سینا، فارابی، بیرونی، غزالی و ختّام، پا به عرصه گذاشتند. اما متأسفانه این مؤسسات آموزش عالی به دلایل متعددی از جمله جنگ‌های داخلی و بیرونی نتوانستند به بقای خود ادامه دهند (۶). با شروع عصر رنسانس و پیشرفت‌های علمی و صنعتی در کشورهای غربی، در کشور ما نیز عناصری از آموزش عالی مبتنی بر الگوی اروپای غربی ایجاد شد. باید گفت به جای تعامل شرق و غرب و به جای کنش و واکنش با شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور، اقتباس از الگوهای دانشگاه‌های کشورهای صنعتی در ایران و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به وجود آمد. بنابراین، هم‌اکنون نظام برنامه‌ریزی درسی و آموزش عالی ایران به نوعی برگرفته از غرب معاصر می‌باشد. تاریخ آموزش عالی نوین در ایران به اواسط قرن ۱۹ برمی‌گردد که با تأسیس دارالفنون چنین امری آغاز گردید. اولین بار، امیرکبیر علاوه بر اعزام دانشجو به خارج، با تأسیس دارالفنون در سال ۱۲۲۸ ه.ش، از استادان خارجی برای تدریس در دانشکده‌های تخصصی فنی دارالفنون دعوت کرد. دانشگاه تهران و تعدادی از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بعد از تأسیس دارالفنون شکل گرفتند. با تصویب قانون اجازه تأسیس دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳ ه.ش دانشگاه تهران به عنوان مرکز ثقل آموزش عالی ایران شناخته شد. با تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی در بهمن ماه ۱۳۴۶ و متعاقب آن تشکیل شورای مرکزی آموزش در سال ۱۳۴۸، نخستین گام در جهت تمرکز، تجدید سازمان و اعمال یک نظارت مرکزی بر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی برداشته شد.

بنا به آخرین گزارش موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم که در اختیار ایسنا قرار گرفته، در ایران ۲۵۶۹ دانشگاه

روند تغییر تعداد شرکت‌کنندگان در آزمون سراسری کنکور در ۵ گروه آموزشی از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۹

دانشکده به صورت ناقص و تصادفی صورت می‌گیرد. وضعیت اجرا نیز در دوره‌های متعدد، متفاوت و گاهی اوقات متناقض از هم بوده است و هر کسی رویکردهای شخصی خاصی را در اجرا به کار می‌برد. در مورد وضعیت شاخص‌های ارزیابی برای اندازه‌گیری نتایج نیز، یافته‌ها نشان می‌دهد که مبانی و زمینه‌ی محدودی برای تعیین دسترسی به هدف‌ها و مقاصد برنامه‌ها وجود دارد و شاخص‌های ارزیابی، وضعیت برنامه‌ریزی برنامه‌ها را توسعه و تقویت نمی‌کنند. مرتاض هجری و جلیلی (۱۶) در بررسی روند رشد کمی تحصیلات تکمیلی در مقایسه با جهان به این نتیجه رسید که: بر اساس آمار یونسکو طی سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۱ نرخ رشد دانشجویان دوره کارشناسی و بالاتر در جهان و ایران به ترتیب ۷۱ و ۱۴۷ درصد محاسبه شد. نرخ رشد تعداد زنان شاغل به تحصیل در مقاطع کارشناسی و بالاتر در ایران ۱۷۱ درصد و در جهان ۷۷ درصد بود. بر اساس پایگاه‌های داخلی مشخص شد که تعداد دانشجویان شاغل به تحصیل در مقطع کارشناسی و بالاتر ۱۸۷ درصد و تعداد دانشجویان زن شاغل به تحصیل ۱۹۶ درصد رشد داشته است.

هجرتی در پژوهشی با عنوان "نگاهی گذرا بر نظام آموزش عالی کشور و برخی چالش‌های آن" به این نتیجه دست یافت که: نبود سیاست علمی مشخص و فقدان استراتژی کلان یکی از عوامل مهم رکود علمی و عقب ماندگی کشور است، این در حالی است که برنامه‌های توسعه باید با ملاحظه همه مؤلفه‌های سیاسی، علمی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و علمی جامعه تدوین و اجرا شوند.

شمی، یمنی، صالی، رانی، نژاد، ۱۳۹۳، در تحقیقی با عنوان بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در فرآیند «توسعه دانشگاهی» در دانشگاه‌های دولتی ایران، با هدف بررسی سازه‌ای و شناسایی عوامل مؤثر در آن با روش کیفی و اکتشافی مورد مطالعه قرار داده‌اند. طبق نتایج بدست آمده از تحقیق ایشان مقوله‌ها و عوامل اصلی و فرعی دارای اهمیت

آمار فوق نشان دهنده کاهش ۵۲ درصدی داوطلبان ریاضی فیزیک، افزایش ۲۸ درصدی داوطلبان علوم تجربی و کاهش ۲۳ درصدی داوطلبان علوم انسانی و کاهش ۱۳ درصدی داوطلبان گروه هنر در ده سال ۸۹-۹۹ می‌باشد (فریدزادگان).

پیشینه پژوهش

لوئیز و کاریجو (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با عنوان انطباق و استفاده از مدل سرو کوال در آموزش عالی در دانشگاه ایالتی سائو پائولو در کشور برزیل به بررسی کیفیت برنامه‌های اجرایی دانشگاه از دیدگاه دانشجویان پرداخته‌اند. پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که بین ادراک دانشجویان و انتظارات آنها شکاف وجود دارد.

موکوندلی (۲۰۱۴) در پژوهشی به ارزیابی کیفیت خدمات در آموزش عالی با استفاده از ابزار سروکوال پرداخته است و به این نتیجه رسیده است که بین کیفیت خدماتی که دانشجویان دریافت می‌کنند و کیفیت خدمات مطلوب (ادراک از وضع مطلوب) آنان شکاف قابل ملموس وجود دارد.

دلوان استیل (۲۰۱۵) در پژوهشی تحت عنوان: ارزیابی برنامه درسی در آموزش عالی اقدام به بررسی برنامه درسی بین‌المللی در یکی از دانشکده‌های محلی در جنوب شرقی ویرجینیا کرده است. هدف از این مطالعه کشف این نکته بود که آیا مدیران برنامه‌ها از اصول سنجش و ارزیابی به عنوان اساس و پایه‌ی تصمیم‌گیری، برای بهبود و پیشرفت برنامه‌ها استفاده می‌کنند؟ عملکرد این‌ها در مورد ارزیابی و توسعه‌ی برنامه‌ها با استانداردهایی از ارزیابی که بر اساس نظریه‌های معتبر ارزیابی و بر اساس یک چهارچوبی که وضعیت برنامه‌ها را از لحاظ طرح‌ریزی (برنامه‌ریزی)، اجرا و نتایج مقایسه می‌کرد، مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها در ارتباط با وضعیت برنامه‌ریزی این بود که برنامه‌ریزی برای برنامه‌های درسی در این

³-Delevan Steele

⁴-Virginia

¹- Luiz Edmundo CarrijoCoube,

² - Mukondeleli

وجود در فیشهای یادداشت مخصوص با مطالعه اسناد اداری و انجام محاسبات مربوطه وضعیت هر یک از شاخصها را مشخص نمود.

مواد و روشها

برای تجزیه و تحلیل داده ها با توجه به نمونه گیری تمام شماری و مطالعه همه اسناد اداری از آزمونهای آمار استنباطی استفاده نشد و از شاخصهای کمی و نسبتها و نرخ روند به شکل توصیفی استفاده شده است.

یافته ها

جدول شماره ۱ وضعیت رشد جمعیت دانشجویی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷-۱۳۹۸ شاخصهای مربوط به رشد جمعیت دانشجویی را نشان میدهد. با توجه به نتایج جدول فوق علیرغم برخورداری رشد جمعیت دانشجویی از روند افزایشی و کاهشی، به طور کلی روند رشد جمعیت دانشجویی مثبت بوده و میانگین رشد جمعیت دانشجویی در طول سالهای ۹۲ تا ۹۸ برابر با ۱/۸۲٪ می باشد.

در دانشگاههای دولتی ایران شامل ۵ مقوله و عامل اصلی و ۲۲ عامل فرعی که عوامل اصلی شامل ۱. عوامل درون دانشگاهی (شامل ۸ عامل فرعی) و ۲. عوامل محیط محلی و منطقه ای (۳ عامل) ۳. عوامل محیط ملی و کلان(۴ عامل) و ۴. عوامل محیط بین المللی(۲ عامل) ۵. عوامل زمینه ای و زیرساختی (۵ عامل) بوده است و براساس این یافته ها، عوامل توسعه محیطی دانشگاهی در دو سطح درون دانشگاهی و برون دانشگاهی و عوامل زمینه ای شناسایی شدند. جامعه آماری و ابزار اندازه گیری: جامعه آماری تحقیق شامل کلیه اسناد مربوط به تعداد دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی و دوره های مختلف روزانه، شبانه و نیمه حضوری دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای ۱۳۹۳-۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸-۱۳۹۷ می باشد. که جهت محاسبه نرخ رشد جمعیت دانشجویی در طول این سالها و تعیین تعداد دانشجویان اسناد مربوطه در این زمینه به کار گرفته شده است. حجم نمونه تحقیق برابر با حجم جامعه و با استفاده از روش نمونه گیری تمام شماری بوده و بر این اساس کلیه اسناد اداری مرتبط با شاخصهای مورد مطالعه در بر نامه ریزی آموزشی در دانشگاه مورد مطالعه قرار گرفت. برای گردآوری داده ها از ابزار مطالعه اسناد استفاده شد و محقق از طریق درج اطلاعات

جدول ۲. نرخ رشد جمعیت دانشجویی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸-۱۳۹۷

مقطع	سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کارشناسی		۱۹۸	۲۲۶	۲۰۶	۱۸۴	۲۰۱	۲۱۱	۲۰۶
کارشناسی ارشد		۱۰۶	۱۱۷	۱۲۶	۱۱۳	۱۳۱	۱۱۹	۱۲۸
دکترترا		۲۸	۲۸	۳۸	۲۴	۲۷	۱۱	۲۷
کل		۳۳۲	۳۷۱	۳۷۰	۳۲۱	۳۵۹	۳۴۱	۳۶۱
رشد		-	۱۱٪/۷۴	٪-۰/۲۶	-۱۳٪/۲۴	۱۱٪/۸۳	٪-۵/۰۱	۵٪/۸۶

جدول ۳. نرخ رشد جمعیت دانشجویی مقطع کارشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸-۱۳۹۷

مقطع	سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کارشناسی		۱۹۸	۲۲۶	۲۰۶	۱۸۴	۲۰۱	۲۱۱	۲۰۶
رشد		-	۱۴٪	٪-۹	-۱۱٪	۹٪	۵٪/۵	۳٪

با توجه به نتایج جدول ۳ میانگین رشد جمعیت دانشجویی مقطع کارشناسی در طول سالهای ۹۳ تا ۹۸ برابر با ۱/۹۱٪ می باشد

جدول ۴. نرخ رشد جمعیت دانشجویی مقطع کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۸ تا ۱۳۹۷-۱۳۹۸

مقطع	سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کارشناسی ارشد		۱۰۶	۱۱۷	۱۲۶	۱۱۳	۱۳۱	۱۱۹	۱۲۸
رشد		-	۱۰٪	۷٪/۶	-۱۴٪	۱۶٪	٪-۱۷	۷٪/۵

با توجه به نتایج جدول ۴، به طور کلی روند رشد جمعیت دانشجویی مثبت بوده و میانگین رشد جمعیت دانشجویی مقطع کارشناسی ارشد در طول سالهای ۹۳ تا ۹۸ برابر با ۱/۷٪ می باشد.

جدول ۵. نرخ رشد جمعیت دانشجویی مقطع دکترای تخصصی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در طول سالهای تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۷ تا ۱۳۹۲

سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
مقطع	دکترای	۲۸	۲۸	۳۸	۲۴	۲۷	۲۷
رشد	-	۰٪	۳۵٪/۷	-۳۷٪	۱۲٪/۵	٪-۵۹/۳	۴۰٪/۷

با توجه به نتایج جدول ۵، روند رشد جمعیت دانشجویی منفی بوده و میانگین رشد جمعیت دانشجویی در مقطع دکترای تخصصی در طول سالهای ۹۳ تا ۹۸ برابر با ۰/۲٪ - می باشد.

جدول ۶. پیش بینی جمعیت دانشجویی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تبریز در سال ۱۴۰۲

مقطع	سال	۱۳۹۸	۱۴۰۲	طول متوسط تحصیلات
کارشناسی	۸۱۸	۸۰۲	۴ سال	
کارشناسی ارشد	۲۵۱	۲۴۷	۲ سال	
دکترای	۶۴	۶۵	۳ و نیم سال	
کل	۱۱۳۳	۱۱۱۴	-	

کاربردی و در برخی موارد در دانشگاه های دولتی نیز بوده است و این توسعه بی رویه منجر به خالی ماندن برخی از ظرفیتها بویژه در دوره کارشناسی شده است. همچنین با توجه به نتایج بدست آمده جمعیت دانشجویی برای سال ۱۴۰۲ بر اساس سال پایه ۱۳۹۸ و با محاسبه متوسط طول تحصیلات برابر با ۱۱۳۳ نفر پیش بینی می شود.

باتوجه به اینکه نرخ رشد جمعیت دانشجویی چندان سریع نبوده و بر اساس روند یابی در آینده نیز سرعت چندان نخواهد داشت، پیشنهاد می شود به توسعه کیفی دانشکده توجه بیشتری شود. و باتوجه به اینکه تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی قابل توجه و نیازمند تدارک امکانات خاص آموزشی و پژوهشی می باشد، توصیه می شود این موضوع مورد توجه بیشتری قرار گیرد. همچنین باتوجه به ورود فنآوریهای نوین و فناوری اطلاعات و ارتباطات به آموزش می تواند بخشی از نیازها به فضای فیزیکی را مرتفع نماید، پیشنهاد می شود زمینه مناسبتری برای استفاده از این فناوریها بویژه در درس تخصصی فراهم گردد.

با توجه به نتایج جدول ۶، به طور کلی روند رشد جمعیت دانشجویی برای سال ۱۴۰۲ مثبت بوده و جمعیت دانشجویی برای سال ۱۴۰۲ بر اساس سال پایه ۱۳۹۸ و با محاسبه متوسط طول تحصیلات برابر با ۱۱۳۳ نفر پیش بینی می شود.

نتیجه گیری

با توجه به نتایج، علیرغم برخورداری رشد جمعیت دانشجویی از روند افزایشی و کاهشی، به طور کلی روند رشد جمعیت دانشجویی مثبت بوده و میانگین رشد جمعیت دانشجویی مقطع کارشناسی در طول سالهای ۹۳ تا ۹۸ برابر با ۱/۹۱٪ و مقطع کارشناسی ارشد برابر با ۱/۷٪ و در مقطع دکترای تخصصی برابر با ۰/۲٪ - و میانگین کل رشد جمعیت دانشجویی در طول این سالیان برابر با ۱/۸۲٪ می باشد. چنین به نظر می رسد که برنامه ریزی آموزشی از جمله فرآیندهای مؤثر در کارآیی و اثربخشی نظامهای آموزشی می باشد که از طریق پیش بینی منابع و امکانات متناسب با موانع و محدودیتها، تلاشهای مفید و مؤثر در تحقق اهداف را ساماندهی و پیش بینی می نماید و می تواند از بروز انحراف در مسیر تحقق اهداف پیشگیری نموده و به یکپارچگی بیشتر در نظام آموزشی بینجامد.

با این وجود با توجه به نتایج فوق می توان گفت که رشد جمعیت دانشجویی در این دانشکده تابعی از سیاستهای وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری می باشد و نظام آموزش عالی با رشد بی رویه ای در توسعه دانشگاهها ی پیام نور و آزاد اسلامی و مراکز علمی -

Ministry of Science, Research and Technology.

11. UNESCO. 2004. Sustainable Human Development, www. Unesco.org.
12. Sanyal C.B. 1379. Innovation in university management. Translation and Miri, A. Noh Ibrahim, Higher Education Research and Planning Institute.
13. Iran Students News Agency, ISNA, Iranian universities according to statistics and figures <https://www.isna.ir/news/>
14. Fereydon A. 2013. Higher education and national development. Contained in: Higher Education and Sustainable Development Articles Collection, 227-213.
15. Farastkhah M, Kobriyai A. 1377. Higher education at the threshold of the 21st century (a report from the World Conference on Higher Education-1998). Research and Planning Quarterly in Higher Education, 17: 119-129.
16. Mortaz Hijri, Sara, Jalili, Mamed, 2015 in the study of quantitative growth trend of graduate education compared to the world during ten years, National Association of Higher Education of Iran, first period

References

1. FathiVajargah K, Shafii N. 2016. Quality evaluation of university curriculum (adult education). Curriculum Studies Quarterly, second year, 5:1-27.
2. Sarmad Z, Waziri M. 2018. Curriculum planning system in Iran's higher education: features and directions. Doctoral thesis of TarbiatModares University.
3. Peshkirad GH, Mohtsham H, Afali S. 2016. Evaluation of the quality of agricultural promotion and education from the perspective of the graduates of TarbiatModares University. Science of Agricultural Promotion and Education of Iran, Volume 3, 1: -140-131.
4. Woodhall M. 2013. Economic development and higher education. Translated by HadiShiraziBeheshti. Quarterly research and planning in higher education, second year, Spring, 1: 178-193.
5. Pazargadi M. 2017. International developments regarding quality assessment in higher education. Rihaf Magazine, 18:-43--29.
6. Fathi Azar A. 2015. Studying the situation of higher education in East Azerbaijan province. A. Sharghi Management and Planning Organization.
7. Ahmadi-Dastjardi D, Anuri P. 2013. Higher education and research in the development process. Included in: Encyclopaedia of Higher Education, N. Gurchian et al. Tehran: Persian Encyclopaedia Foundation, 53-60.
8. Alviri M. 2014. The mission of higher education. Included in: Encyclopaedia of Higher Education, N. Gurchian et al. Tehran: Persian Encyclopaedia Foundation, 541-549.
9. Reofi, Mamoud, 1374, University and Cultural Development, Research and Planning in Higher Education, Summer 1374, Number 10
10. Report of Higher Education and Research Planning Committee. 1368.